

QUÆSTIO II.

MERITO quæritur, quid sibi velit quod per omnes tribus, ubi computantur per singulas quasque filii Israël in ætate militari, dicitur « Secundum propinquitates eorum, secundum populum eorum, secundum domos familiarum eorum, secundum numerum nominum eorum, secundum caput eorum¹ : » et hæc quinque similiter omnino repetuntur, donec tribus omnes compleantur : quasi aliud sit, « Secundum propinquitates eorum, » aliud « secundum populos, » aliud « secundum domos familiarum, » aliud « secundum numerum nominum, » aliud « secundum caput ; » cum potius videantur aliis verbis eadem significare ista omnia. Intentionem autem movet, quia tam diligenter per omnes tribus eadem repetuntur, ut non frustra fieri quis iudicet, etiamsi non intelligat. Nimirum ergo numerus ipse aliquid insinuat sacramenti, ut hoc idem quinquies varie repetatur. Nam iste numerus sicut in ipsis quinque libris Moysi, id est, quinquarius, in Veteri Testamento maxime commendatur. Illa vero quæ deinceps quatuor connectuntur, id est, « Masculina, a viginti annis et supra, omnis qui procedit in virtute, recognitio eorum² : » quamvis et ipsa per omnes tribus eodem prorsus modo repetantur, habent necessariam differentiam. Cum enim ageretur de numero universæ multitudinis ad unam tribum pertinentis, discernendus erat sexus, ideo positum est « Omnia masculina. » Et ne parvuli etiam computarentur, adjunctum est, « A viginti annis » et supra. » Rursus ne imbellis ætas senectutis antumeretur, additum est, « Omnis qui procedit in virtute. » Et omnia concluduntur verbo ejus operis, quod fiebat, ut dicatur, « Recognitio eorum. » Recognitio enim hæc fiebat,

¹ Num. 1, 20, 21. — ² Ibid.

ut hominum millia computarentur. Quinque igitur illa, propinquitates, populi, domus familiarum, numerus nominum, et caput, et ista deinde quatuor, sexus, ætas, virtus, recognitio, fortasse in ipso numero aliquid insinuant. Si enim horum duorum numerorum, id est, quinquarii et quaternarii, alter multiplicetur ex altero, id est, ut quinquies quaterni, aut quater quini ducantur, viginti fiunt. Quo numero etiam adolescentium ætas illa signatur. Qui numerus commemoratur et quando intratur in terram promissionis : et dicitur illa ætas viginti annorum, quæ non declinaverit in dexteram aut sinistram. Ubi mihi videntur significari sancti fideles ex utroque Testamento fidem veram tenentes. Nam Vetus Testamentum quinque libris Moysi maxime excellit, et Novum quatuor Evangeliiis.

QUÆSTIO III.

Quoniam ait de tabernaculo distendendo, levando, erigendo, « Et alienigena qui accesserit moriatur¹ : » hic alienigena intelligendus est etiam ex illis filiis Israël qui non de illa tribu fuerunt, quam tabernaculo servire præcepit, id est, qui non fuerit de tribu Levi. Mirum est autem, quomodo abusive alienigena dicitur, quod magis alterius generis hominem significat, id est, ἀλλογενής, et non magis ἀλλόφυλος, quod significat alterius tribus hominem : quo nomine magis utitur Scriptura in aliarum gentium hominibus, ut allophyli appellentur, quasi aliarum tribuum homines.

QUÆSTIO IV.

« Et locutus est Dominus ad Moysen, dicens : Accipe tribum Levi ; et statues eos in conspectu Aaron sacerdotis, et ministrabunt ei, et custodient custodias ejus,

¹ Num. 1, 51. — 2 Ibid.

» et custodias filiorum Israël, ante tabernaculum testi-
 » monii¹. » Quas φυλακὰς græcus dixit, has nostri inter-
 pretes alii « custodias, » alii « excubias » interpretati sunt.
 Sed mirum nisi vigiliæ melius dicuntur, quæ solent in
 castris ternarum horarum observationem habere. Unde
 scriptum est; « Quarta autem vigilia noctis venit ad eos,
 » ambulans super mare²; » hoc est, post nonam horam
 noctis, post tres videlicet vigilias. Et multis locis Scriptu-
 rarum nostri vigilias interpretati sunt, quas Græci φυλακὰς
 vocant. Ubi nulla dubitatio est, spatia nocturni temporis
 significari: quod puto et hic accipiendum. Quomodo
 enim Levitæ jubentur observare custodias Aaron, et cus-
 todias filiorum Israël, id est, φυλακὰς, nisi fortasse dictum
 est, ne putarent ab observandis vigiliis, quæ proprie in
 castris observari solent, propter honorem quo serviebant
 tabernaculo, immunes se esse debere, cum et ipsos oportet
 propter opera tabernaculi non minus vicissim obser-
 vare vigilias, quæ observarentur in aliis circumquaque
 castris filiorum Israël.

QUÆSTIO V.

« ALIENIGENA qui tetigerit morietur³. » Quærendum
 quomodo dixerit in Levitico; « Qui tetigerit tabernacu-
 » lum, sanctificabitur⁴: » cum hic dicat, « Alienigena
 » qui tetigerit, morietur, » volens intelligi eos qui non
 essent de tribu Levi. An forte hic « tetigerit, » ad obse-
 quium dixerit servitutis, quod a solis Levitis deberi taber-
 naculo præcepit? hinc enim loquebatur.

¹ Levit. iii, 6, 7. — ² Matth. xiv, 23. — ³ Num. iii, 10. — ⁴ Levit. vi, 18.

QUÆSTIO VI.

CUM est quod Levitas pro primogenitis filiorum Israël
 sibi Deus deputat, ita ut numeratis primogenitis populi¹,
 qui plures inventi sunt quam erat numerus Levitarum,
 argento redimerentur, quinque siclis pro uno datis? Quod
 pro pecoribus non est factum, cum et pecora Levitarum
 pro primogenitis pecorum Israël sibi esse voluerit. Quo-
 modo deinceps primogenita eorum vel pecorum eorum
 pertinebant ad Deum, ubi jussit immunda primogenita
 vel humana mutari ovibus? Quomodo non et pro istis
 deinceps primogenitis computabantur filii Levitarum;
 (manebat enim in posteris eadem tribus, quæ posset pro
 primogenitis posterioribus computari:) nisi quia illud jus-
 tum fuit, ut qui nascerentur de illis, qui jam ad portio-
 nem Domini pertinebant, datam pro primogenitis, qui de
 Ægypto exierunt, jam Deus proprios haberet, tanquam
 suos de suis, nec possent pro illis juste computari, qui
 deinceps primogeniti Deo debebantur? De universo quippe
 populo, et de universis pecoribus populi data est portio
 Deo pro primogenitis: et hæc portio erat Levitæ et pe-
 cora eorum. Jam si quid genuissent, Dei erat: non po-
 terat hoc tanquam a populo dari, quod jam alienum
 erat: ac per hoc debita deinceps primogenita Deo reddi
 oportebat; nec pro his computari posteros Levitarum vel
 pecorum eorum.

QUÆSTIO VII.

CUM præciperet de tollenda mensa, jussit cum illa et
 panes tolli, sic dicens: « Et panes qui semper super eam
 » erunt². » Non utique isti semper super eam erunt, sed
 similes eorum: quia illi auferebantur, et recentes quo-

¹ Num. iii, 12 et 40. — ² Id. iv, 7.

tidie ponebantur ; dum tamen sine panibus mensa non relinqueretur. Ideo dixit : « Qui semper super eam » erunt ; » hoc est, quia semper panes, non quia illi semper.

QUÆSTIO VIII.

« Et super altare aureum adoperient vestimentum » hyacinthinum, et adoperient illud operimento pelliceo hyacinthino¹. » Posset ista locutio videri, quam velut absurdam et non integram latini interpretes transferre noluerunt ; id est, Super altare aureum adoperient » vestimentum hyacinthinum : » tanquam debuerit dici, « Et altare aureum adoperient vestimento hyacinthino. « Nam adoperient vestimentum hyacinthinum, » hoc videtur significare, quod vestimentum aliunde adoperiretur, non quod ipso vestimento adoperiretur altare. Sed mihi videtur non tam genus locutionis esse, quam subobscurus sensus. Hoc quippe intelligi potest, « Et super altare aureum adoperient vestimentum hyacinthinum, » ut ipsum vestimentum hyacinthinum alia re operiendum præciperet, quod vestimentum jam super altare esset ; ac sic breviter utrumque complecteretur, et vestimento hyacinthino altare operiendum, et vestimentum hyacinthinum alio tegmine operiendum. Subjunxit denique unde cooperiri vellet vestimentum hyacinthinum, cum adjecit, « Et adoperient illud operimento pelliceo hyacinthino.

QUÆSTIO IX.

« VIR, aut mulier, quicumque fecerit ab omnibus peccatis humanis, et despiciens despexerit, et deliquerit, » anima illa annuntiabit peccatum, quod peccavit, et

¹ Num. IV, 11.

» restituet delictum : caput et quintas ejus adjiciet super » illud, et reddet cui deliquit ei. Si autem non fuerit » homini proximus, ita ut reddat illi delictum ad ipsum ; » delictum quod redditur Domino, sacerdoti erit, excepto » ariete propitiationis per quem exorabit in illo pro eo¹. » Hic ea peccata intelligenda sunt, quorum in his rebus perpetratio est, quæ pecunia restitui possunt. Non enim aliter diceret quomodo restituenda sint, nisi damna pecuniaria fuissent. Jubet enim restitui caput et quintas, id est, totum illud quidquid est, et quintam ejus partem, excepto ariete qui fuerat offerendus in sacrificium ad expiandum delictum. Jubet autem illud quod restituitur sacerdoti esse, id est, ipsum caput et quintam, si non est proximus ei, in quem commissum est. Ubi utique intelligitur tunc Domino reddendum quod sit sacerdotis, si homo ipse non supersit qui damnum passus est, nec proximus ejus, quem puto hæredem intelligi voluisse. Sed de ipso homine nihil dixit Scriptura : verumtamen cum dicit : « Si non ei fuerit proximus, » sub hac brevitate insinuat, tunc quæri proximum ejus, si ipse non fuerit. Si autem nec proximus erit, Domino restituetur, ne impunitum remaneat quod admissum est : quod tamen non cedat in sacrificium, sed sit sacerdotis. Sic sane verba Scripturæ distinguenda sunt. « Si autem non fuerit homini proximus, ita ut reddat illi delictum ad ipsum : » Locutionis est enim quod addidit, « ad ipsum » aut forte « ad ipsum » dixit, quod ad ipsum pertineat, id est, ipse possideat. Deinde sequitur, « Delictum quod redditur » Domino, sacerdoti erit. » Delictum autem dicit, cum redditur ea res, quæ per delictum ablata est.

¹ Num. v, 6-8.

QUÆSTIO X.

QUÆRI autem potest, quomodo in Exodo dicitur, si quis furatus fuerit vitulum aut ovem, restituere debere quinque vitulos, vel quatuor oves, si occiderit, aut vendiderit¹; si autem quod abstulerit, salvum apud eum reperitur, duplum esse restituendum: cum hic restitui jubeat caput et quintam², quod longe est etiam a duplo; quanto magis a quadruplo vel quinquies tanto? Nisi forte quia hic ait: « Vir, aut mulier, quicumque fecerit ab omnibus » peccatis humanis, » peccata ignorantiae voluit intelligi humana peccata. Fieri enim potest, ut parum attendendo per negligentiam trajiciat homo rem alienam in rem suam: quod ideo peccatum est, quia si diligenter attenderetur, non admitteretur. Et hæc voluit capite et quinta restitui, non sicut furta mulctari. Nam si furta et fraudes hic intellexerimus, quæ non per ignorantiam negligentiae, sed furandi et fraudandi animo committuntur, et ideo dicta « humana, » quia in homines fiunt; ille, nisi fallor, erit exitus quæstionis hujus, ut ideo qui fecit non reddat, vel duplum, quia non deprehenditur vel convincitur, sed ignorantibus a quo factum sit, vel utrum factum sit, ipse annuntiat delictum suum. Cum enim dixisset Scriptura: « Vir, aut mulier, quicumque fecerit ab omnibus peccatis » humanis et despiciens despexerit, et deliquerit, » id est, contemnendo ista commiserit, adjunxit, et ait: « Anima illa annuntiabit peccatum quod peccavit, et » restituet delictum caput et quintas ejus, » forte ergo propterea tantum, quia ipse annuntiavit; et ideo non eo damno plectendus fuit, quo furem comprehensum vel convictum plecti oporteret.

¹ Exod. xxii, 1. — ² Num. v, 7.

QUÆSTIO XI.

VERBA quæ Scriptura dicit mulieri a sacerdote dicenda, quando a suspitione adulterii eam maritus adducit, « Det » eam Dominus in maledictum et in execrumentum¹, » græcus habet ἐνὸρκιον. Quo verbo videtur significari juramentum per execrationem; velut si quisquam dicat: « Sic » non mihi illud et illud contingat: » vel certe ita juret: « Illud et illud mihi contingat, si fecero, vel non fecero. » Ita hoc dictum est, « Det te Dominus in maledictum, et » in execrumentum, » tanquam diceretur, ut de te jurent quæ per execrationem jurabunt; sic non eis contingat, aut, hoc eis contingat, nisi hoc aut illud fecerint.

QUÆSTIO XII.

« Et offeret munus suum Domino, agnum anniculum » sine vitio in holocaustoma, et agnam anniculam sine » vitio unam in peccatum². » Hoc quidam nostri interpretes transferre noluerunt, veluti locutionem inusitatam vitantes, et dixerunt « pro peccato, » non, « in peccatum, » cum sit sensus in ea locutione, qui non fuerat perturbandus. « In peccatum » quippe dictum est, quia hoc ipsum quod pro peccato offerebatur, peccatum vocabatur. Unde illud est apud Apostolum de Domino Christo; « Eum qui non noverat peccatum, peccatum pro » nobis fecit³: » Deus Pater scilicet, Deum Filium pro nobis fecit peccatum, id est, sacrificium pro peccato. Sicut ergo agnus in holocaustoma, ut ipsum pecus esset holocaustoma; sic et agna in peccatum, ut ipsum pecus esset peccatum, id est, sacrificium fieret pro peccato, sicut de ariete quod sequitur « in salutare, » dicit, tanquam ipsum sit salutare, cum sit sacrificium salutaris. Quod postea re-

¹ Num. v, 21. — ² Id. vi, 14. — ³ 2 Cor. v, 21.

petendo manifestat. Nam et illud « pro peccato » dicit, quod prius dixerat « in peccatum : » et hoc « sacrificium » salutaris, » quod prius dixerat, « in salutare. »

QUÆSTIO XIII.

« Locutus est Dominus ad Moysen, dicens : Hoc est » de Levitis¹. » Hoc alii interpretati sunt, « Hæc est lex » de Levitis : » sed quod scriptum est, « Hoc est de Le- » vitis, » intelligitur dictum, « Hoc constituo de Levitis. »

QUÆSTIO XIV.

DEINDE sequitur : « A quinto et vicesimo anno et supra, » introibunt ministrare in ministerium in operibus in ta- » bernaculo testimonii ; et a quinquagenario recedet ab » administratione, et non operabitur ultra : (et ministra- » bit frater ejus,) in tabernaculo testimonii custodire » custodias ; opera autem non operabitur². » Hunc sen- » sum obscurum facit ὑπερβατον, quod ita confusum est, tan- » quam de ipso fratre sit dictum, « Custodire custodias ; » cum dictum sit de illo, qui recedit ab operibus, et rema- » nebit illic, « In tabernaculo testimonii custodire custo- » dias, opera autem non operabitur ; » sed operabitur » frater ejus, id est, qui nondum pervenit ad ætatem quin- » quagenariam, a viginti-quinque annis incipiens operari. Ergo ita distinguendum est : « Et a quinquagenario rece- » det ab administratione, et non operabitur ultra, et » ministrabit frater ejus. » Deinde redit ad illum quin- » quagenarium, de quo loquebatur, et de illo explicat cæ- » tera, dicens : « In tabernaculo testimonii custodire cus- » todias, opera autem non operabitur. » Quod enim ait, » custodire, » subauditur, incipiet, tanquam id uno » verbo diceret, custodiet custodias. Solet enim usitate

¹ Num. vi, 14-17. — ² Id. vii, 24-26.

etiam in latinis locutionibus infinitum verbum poni pro finito.

QUÆSTIO XV.

CUM Paschæ tempore quidam, qui immundi facti erant super animam hominis¹, id est, super mortuum, quærent quomodo Pascha facerent ; quoniam oportebat eos ab immunditiis septem diebus purificari secundum legem : consuluit Dominum Moyses, et responsum accepit, cui-cumque tale aliquid accidisset, vel tam in longinquo itinere constitutus esset, ut non posset occurrere, alio mense eum facere debere Pascha, propter diem mensis quartum-decimum, ubi lunæ numerus observabatur. Sed si quæ-ratur quid facerent, si forte talis immunditia etiam ad secundum mensem occurreret : arbitror id quod dictum est de secundo mense, tanquam regulariter fuisse reti-nendum, ut tertio mense observarent, aut certe Pascha non egisse tali necessitate, ad culpam non pertineret.

QUÆSTIO XVI.

I. « Er die qua statutum est tabernaculum, textit nubes » tabernaculum, domum testimonii ; et vespere erat su- » per tabernaculum velut species ignis usque mane. Ita » fiebat semper ; nubes tegebat illud die, et species ignis » nocte. Et cum ascendisset nubes a tabernaculo, et » postea promovebant filii Israël : et in loco ubicumque » steterat nubes, ibi castra collocabant filii Israël. Per » præceptum Domini castra collocabant filii Israël, et » per præceptum Domini promovebant. Omnes dies, in » quibus obumbrat nubes super tabernaculum, in castris » erunt filii Israel ; et quando protraxerit nubes super » tabernaculum dies plures et custodient filii Israël cus-

¹ Num. ix, 6.

» todiam Dei, et non promovebunt. Et erit, cum texerit
 » nubes dies numero super tabernaculum; per vocem Do-
 » mini in castris erunt, et per præceptum Domini promo-
 » vebunt. Et erit cum fuerit nubes a vespera usque mane,
 » et ascenderit nubes mane, et promovebunt die: vel
 » nocte et si ascenderit nubes, promovebunt: die vel
 » mense diei abundante nube obumbrante super illud,
 » in castris erunt filii Israël, et non promovebunt. Quo-
 » niam per præceptum Domini promovebunt. Custodiam
 » Domini custodierunt per præceptum Domini in manu
 » Moysi¹. »

II. Totus hic locus diligenter exponendus est quoniam
 inusitatis generibus locutionum obscuratus est, « Et die,
 » inquit, qua statutum est tabernaculum, textit nubes ta-
 » bernaculum, domum testimonii: » idem tabernaculum
 appellavit domum testimonii. « Et vespere erat super ta-
 » bernaculum velut species ignis usque mane. Ita fiebat
 » semper. » Deinde diligenter exprimit, quid fiebat sem-
 » per. « Nubes inquit, tegebat illud die, et species ignis
 » nocte. Et cum ascendisset nubes a tabernaculo, et
 » postea promovebant filii Israël. » Ista sententia obscura
 non est, nisi propter illam locutionem ubi additur, « et ». Ordo enim verborum integer sequitur, etiamsi desit ipsa
 conjunctio, ut sic dicatur, « Et cum ascendisset nubes a
 » tabernaculo, postea promovebant filii Israël: » quamvis
 et ipsum quo dictum est, « postea » si desset, plena posset
 esse sententia. Deinde sequitur, dicens, « Et in loco ubi-
 » cumque steterat nubes, ibi castra collocabant filii Israël. »

III. Hoc autem totum quod faciebant, ad præceptum
 Domini referens, ita complectitur; « Per præceptum,
 » inquit, Domini castra collocabant filii Israël et per præ-
 » ceptum Domini promovebunt. » Præceptum Domini

¹ Num. ix, 15-23.

appellat signum ipsum quod fiebat in nube, sive cum sta-
 ret obumbrans tabernaculum, ut castra consisterent; sive
 cum ascendisset, atque ultra moveretur, ut eam elevatis
 castris sequerentur. Mutavit sane in hac sententia nar-
 rantis modum, et tanquam prædicens atque prænuntians
 verba futuri temporis habere cœpit. Neque enim ait: « Per
 » præceptum Domini castra » collocabant filii Israël, »
 sed, « collocabant: » nec ait, « Per præceptum Domini
 » promovebant, sed, promovebunt. » Et hunc modum
 etiam in consequentibus servat, qui modus in Scripturis
 est inusitatissimus. Nam verbis præteriti temporis sæpe fu-
 tura prædicta esse novimus; sicut est: « Foderunt manus
 » meas et pedes¹: » et, « Sicut ovis ad immolandum
 » ductus est². » et innumerabilia talia: ut autem narrator
 rerum gestarum verbis utatur temporis futuri, sicut hoc
 loco, difficillime in Scripturis inveniri potest.

IV. Ergo posteaquam dixit de die et nocte, quo signo
 promoveret populus, vel maneret, ne putarentur per noc-
 tem ambulare et per diem solere considerare, atque hoc
 diebus omnibus facere, secutus adjunxit, et ait: « Omnes
 » dies, in quibus obumbrat nubes super tabernaculum,
 » in castris erunt filii Israël; et quando protraxerit nubes
 » super tabernaculum dies plures. » Deinde admonens
 non hoc ex illorum necessitate fieri, sed ex Dei voluntate,
 « Et custodient, inquit, filii Israël custodiam Dei, » id
 est, custodiam quam præcepit Deus; « Et non promove-
 » bunt. » Et tanquam diceretur, « Quando ergo promo-
 » vebunt? » Et erit, inquit, cum texerit nubes dies numero
 » super tabernaculum, » id est, dies certo numero, qui
 numerus utique Deo placeret: « Per vocem Domini in
 » castris erunt, et per præceptum Domini promovebunt. »
 Hanc videtur dicere vocem Domini signum quod dat de

¹ Psal. xxi, 17. — ² Isai. li, 7.

statione, et motu nubis; quia et vox loquentis procul dubio signum est voluntatis. Quod ergo ait: « Et per » præceptum, » hoc idem signum puto intelligendum. Quanquam posset vox et præceptum Domini illud etiam accipi quod locutus est, ut solet, ad Moysen, et præcepit hoc fieri. Neque enim scirent illi promovendum esse nube promovente, et standum esse nube stante, nisi hoc eis ante præciperetur.

V. In his autem quæ dicta sunt nondum apparuit, utrum per diem tantum ambularetur, an etiam per noctem; secundum signum quod nubes motu suo dabat. Fortassis enim quamvis plures dies in castris manerent nube non promovente, potuit tamen putari nubem non solere ascendere de castris, et signum itineris dare, nisi per diem. Sequitur ergo et dicit: « Et erit; cum fuerit » nubes a vespera usque mane, et ascenderit nubes mane, » et promovebunt die. » Hic illa copulativa conjunctio more Scripturæ posita est. Nam ea detracta, plenus est sensus hoc modo: « Et erit, cum fuerit nubes a vespera » usque mane, et ascenderit nubes mane, promovebunt » die. » Deinde quia et nocte si nubes ascenderet promovebant, atque iter nocturnum si illud signum acciperent agebant, adjunxit et ait: « Vel nocte et si ascenderit nubes » promovebunt. Sed locutio est inusitatio: non enim tantum positum est, « et; » sed eo more positum est, quo non solet. Unde mihi videtur præposteratus ordo verborum, sicut sæpe et in latinis locutionibus fieri solet, quod genus antistrophe dicitur. Proinde si ita dicatur, « Vel et nocte si ascenderit nubes promovebunt; » aut certe ita, « Si et nocte ascenderit nubes, promovebunt, » planissimus sensus est.

VI. Adhuc autem occurrebat cogitanti, ut scire vellet, utrum quomodo cognitum est solere illos ad nubis signum

diebus et noctibus ambulare, vel diebus et noctibus in castris esse, ita etiam solerent per dies tantum manere, etiam quorum noctibus ambularent: quod arbitror Scripturam in consequentibus intimasse cum dicit: « Die vel » mense diei, abundante nube obumbrante super illud, » in castris erunt filii Israël, et non promovebunt. » Quia enim dixerat: « Vel nocte et si ascenderit nubes, promovebunt: » tanquam restabat ut diceret, die autem si non ascenderit non promovebunt, quando quasi promoveri debere videbantur: sed quia hoc etiam diebus pluribus fieri poterat, ut noctibus ambularent, promovente nube, et ea manente diebus non ambularent, ideo posuit, « Die vel mense diei. Non dixit mense, ne ibi et noctes ejusdem mensis acciperentur; sed « Mense diei; » id est, mense ex ea parte qua dies illi fuit, non ex ea qua nox. « Die ergo vel mense diei, abundante nube obumbrante, » id est, abundante in obumbrando, vel abundantius obumbrante, « Super illud, » illud scilicet tabernaculum, « In castris erunt filii Israël, et non promovebunt. » Postremo repetiit, divina auctoritate factum, cui resisti utique non debebat, adjungens: « Quoniam per præceptum Domini promovebunt. Custodiam » Domini custodierunt, per præceptum Domini, in manu » Moysi. » Rediit ad verbum præteriti temporis, ut diceret, « Custodierunt. » Quod vero in fine posuit, « In » manu Moysi, » usitatissima in Scripturis locutio est, quia per Moysen hæc Deus præciperat.

QUÆSTIO XVII.

« Et cum congregaveritis synagogam, tuba canetis, et » non in signo¹. » Non ergo ad hoc canendum præcipit, ut congregetur synagoga; nam si hoc fit, signum est: sed

¹ Num. x, 7.